

УДК 336.14

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-5-33>**Балацький Є.О.**доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету**Лаврик В.В.**аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету**Balatskyi Yevgen**

Sumy State University

Lavryk Volodymyr

Sumy State University

АНАЛІЗ РІВНЯ ЗАБОРГОВАНОСТІ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

DEBT LEVEL ANALYSIS OF HOUSING AND UTILITIES SECTOR IN UKRAINE

У статті проведено аналіз заборгованості та рівня оплати за спожиті житлово-комунальні послуги в Україні за 2005–2017 рр. З'ясовано, що середній темп заборгованості за житлово-комунальні послуги становить майже три місяці, а рівень платежів, що були оплачені вчасно, – 83%; загальна заборгованість населення у 2015–2016 рр. зросла у чотири рази. Станом на 2017 р. структура заборгованості за послуги ЖКГ становить: централізоване опалення та гаряче водопостачання – 68%, утримання будинків споруд та прибудинкової території – 18%, водопостачання та водовідведення – 11%, вивезення побутових відходів – 3%. Доведено, що важливою причиною погіршення стану житлово-комунального господарства є відсутність досконалого законодавства щодо регулювання відносин між споживачами та підприємствами, що надають послуги. Відповідно до чинних законів, головна відповідальність покладена на населення, а підприємство, яке постачає послуги, залишається майже безвідповідальним.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, заборгованість, місцеві бюджети, послуги житлово-комунального господарства, відшкодування заборгованості.

В статье проведен анализ задолженности и уровня оплаты потребленных жилищно-коммунальных услуг в Украине за 2005–2017 гг. Выяснено, что средний темп задолженности за жилищно-коммунальные услуги составляет почти три месяца, а уровень платежей, которые были оплачены вовремя, – 83%; общая задолженность населения в 2015–2016 гг. выросла в четыре раза. По состоянию на 2017 г. структура задолженности за услуги ЖКХ составляет: централизованное отопление и горячее водоснабжение – 68%, содержание домов, сооружений и придомовой территории – 18%, водоснабжение и водоотведение – 11%, вывоз бытовых отходов – 3%. Доказано, что важной причиной ухудшения состояния жилищно-коммунального хозяйства является отсутствие совершенного законодательства по регулированию отношений между потребителями и предприятиями, предоставляющими услуги. Согласно существующим законам, главная ответственность возложена на население, а предприятие, которое поставляет услуги, остается почти безответственным.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, задолженность, местные бюджеты, услуги жилищно-коммунального хозяйства, возмещение задолженности.

The article analyzes the debt and the level of payment for consumed housing and communal services in Ukraine for 2005–2017. It was found that the average rate of arrears for housing and communal services is almost 3 months, and the level of payments paid on-time – 83%, the total debt of the population in 2015–2016 has quadrupled. As of 2017, the debt structure for utilities is centralized heating and hot water supply – 68%, maintenance of buildings and outlying areas – 18%, water supply, and sewerage – 11%, domestic waste removal 3%. It is proved that an important reason for the deterioration of the

state of housing and communal services is the lack of perfect legislation on the regulation of relations between consumers and enterprises providing services. The housing stock in Ukraine is deteriorating rapidly. Maintenance of networks and structures is in a critical state. Lack of funds, reduced energy efficiency and lack of upgrades contribute to a worn-out 80% of utility infrastructure. According to the existing laws, the main responsibility lies with the population and the service provider remains almost irresponsible. Modernization of the housing and communal services industry in Ukraine is practically impossible, as utilities are unprofitable. The constant rise in prices not only for utilities but also for the whole range of other goods and services, as the National bank of Ukraine mentioned in the Inflation Report, contributed to the depletion of the family budgets of Ukrainians and the destruction of their savings. The authors conclude that all types of activity of housing and communal services enterprises in Ukraine are in poor condition and need reforms to meet the interests of enterprises and the population. Which will, in turn, create a competitive environment, stimulate the establishment of economically reasonable prices, reduce the burden on the state in general.

Key words: housing and utilities, debt, local budgets, housing and utilities services, repayment of debt.

Постановка проблеми. Житлово-комунальне господарство відіграє значну роль у житті країни, міста, підприємства чи домогосподарства. Особливої актуальності набуває питання встановлення ціни на послуги ЖКГ, а також рівня їх оплати. Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848 та від 27.06.2003 № 976, у січні-грудні 2018 р. з населенням було укладено 74,5 тис договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості на загальну суму 505,4 млн грн. Сума внесених платежів з урахуванням довгострокових договорів становила 289,7 млн грн.

Стан житлового фонду в Україні стрімкими темпами погіршується. Технічне забезпечення мереж та споруд знаходиться у критичному стані. Брак коштів, зниження енергоефективності та відсутність оновлення сприяють тому, що зношеність інфраструктури комунального господарства досягла рекордних 80%. Модернізація галузі практично неможлива, оскільки підприємства ЖКГ є збитковими. Постійне зростання цін не лише на комунальні послуги, а й на весь асортимент інших товарів та послуг, як зазначає НБУ в Інфляційному звіті, сприяло виснаженню сімейних бюджетів українців, знищенню їхніх заощаджень. Платоспроможність постійно падає, а обсяги споживання значними темпами випереджають зростання доходів населення. З 2014 р. спостерігається тенденція до погіршення ситуації з оплатою комунальних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що дослідженням специфіки діяльності ЖКГ займалися багато вітчизняних дослідників, серед яких – О.С. Вавричук [1], О.П. Кириленко [2], О.Ю. Коцюмба [3], К.А. Мамонova, О.О. Конопліна [4], А. Московчук [5] та ін. Відзначаючи значущість праць сучасних дослідників із даної проблематики, необхідно зазначити, що через обмеженість статистичних даних недостатньо висвітленими, на нашу думку, залишаються питання аналізу заборгованості сфери житлово-комунального господарства та

дослідження причин її виникнення, що могло б виступити підґрунтям стабільного функціонування ЖКГ-сфери в майбутньому.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз заборгованості та рівня оплати житлово-комунальних послуг в Україні й дослідження причин їх виникнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведено аналіз заборгованості та рівня оплати за спожиті житлово-комунальні послуги в Україні за 2005–2017 роки. Варто відзначити, що загальна заборгованість за досліджуваній період зросла на 10 315,80 млн грн, найбільші значення цього показника характерні для 2014, 2016 та 2017 рр., коли сума заборгованості порівняно з попереднім роком зросла на 2 238,50 млн грн, 2 757,30 млн грн та 2 659,80 млн грн відповідно. Позитивним є той факт, що станом на 31.12.2017 цей показник становив 10 977,80 млн грн, що на 1224,30 млн грн менше, ніж у попередньому періоді.

Зазначимо, що основна статистична інформація у процесі дослідження була сформована авторами на основі офіційних запитів до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Середній термін заборгованості у 2015 р. становив 2,1 місяці. Динаміку зміни середнього терміну заборгованості за період 2012–2017 рр. представлено на рис. 1.

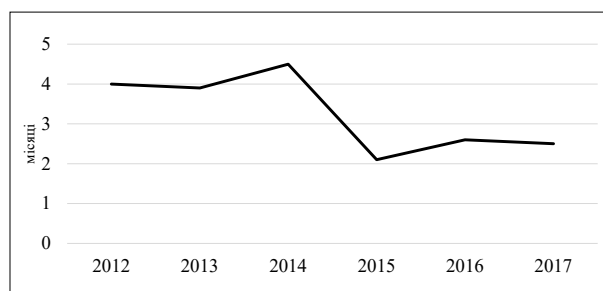


Рис. 1. Середній термін заборгованості за ЖКГ-послуги у 2012–2017 рр., місяці

Як видно з рис. 1, із 2014 по 2015 р. стався різкий спад середнього терміну заборгованості, це можна пов'язати з існуючими на той рік штрафами у частині заборгованості за послуги ЖКГ. Загалом порівняно з 2012 р. середній темп заборгованості скоротився на 1,5 місяці, що, без сумніву, є позитивним явищем, проте різке збільшення на 0,5 місяці у 2016 р. і незначне зниження на 0,1 пункт у 2017 р. говорить про неможливість чи відсутність бажання українців розраховуватися за зобов'язаннями.

Проте заборгованість усе ж варто розглядати не в термінах, а в грошових коштах. На рис. 2 відображено дані щодо загальної суми заборгованості за послуги ЖКГ за 2005–2017 рр.

Станом на 2017 р. структура заборгованості за послуги ЖКГ становить: централізоване опалення та гаряче водопостачання – 68%, утримання будинків споруд та прибудинкової території – 18%, водопостачання та водовідведення – 11%, вивезення побутових відходів – 3%

(рис. 3). За 2005–2017 рр. структура суттєво не змінювалася.

Загальна динаміка заборгованості є коливаючою, але з 2015 р. до кінця аналізованого періоду – стабільно зростаючою, що можна характеризувати як негативну тенденцію. Заборгованість спостерігалася у всіх регіонах країни. Це може бути викликано зростанням тарифів і, як наслідок, неплатоспроможністю населення. Плата за послуги ЖКГ зростає, тоді як пенсії й заробітні плати населення відносно першого топчуться на місці.

За 2005–2017 рр. заборгованість за централізоване опалення та гаряче водопостачання найбільшого значення набула у 2017 р. – 11 148,2 млн грн, тоді як у 2006 р. вона становила 2 860,0 млн грн. Варто відзначити, що відбулося стрімке зростання заборгованості за вивезення побутових відходів – у 23,8 рази, або на 392,2 млн грн, на кінець 2017 р. цей показник дорівнював 409,4 млн грн.

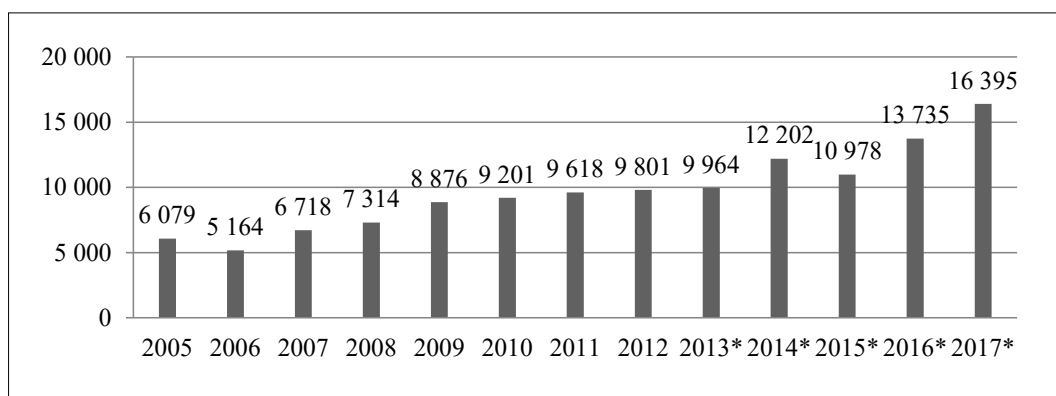


Рис. 2. Загальна сума заборгованості за послуги ЖКГ за 2005–2017 рр., млн грн

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

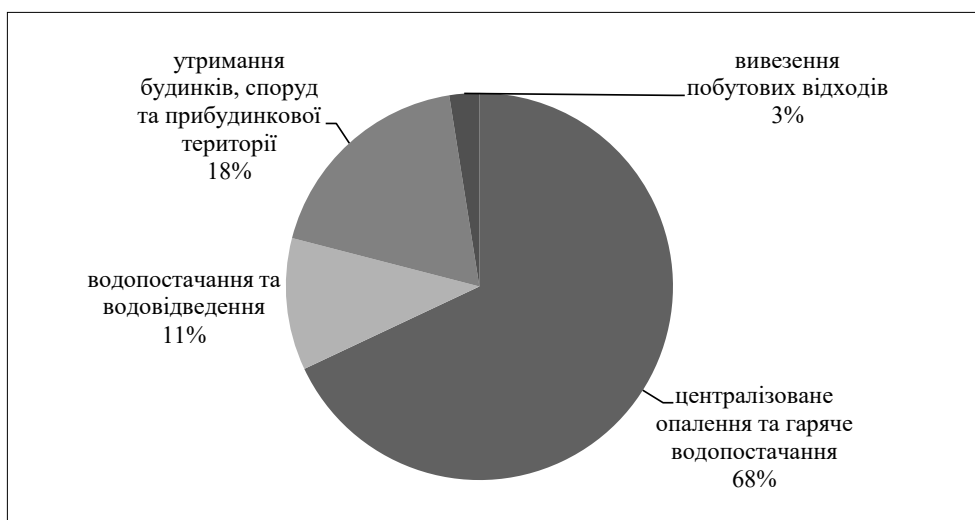


Рис. 3. Структура заборгованості за послуги житлово-комунального господарства, млн грн

Для заборгованості за водопостачання та водовідведення найвищий показник характерний для 2014 р. – 2 128,4 млн грн, він є вищим на 514,16 млн грн за середнє значення протягом 2005–2017 рр. Показник заборгованості за утримання будинків, споруд та прибудинкової території досягнув максимального значення у 2017 р. – 3 029,1 млн грн та найбільше зріс у період із 2016 по 2017 р. – 597,1 млн грн, або 125% (табл. 1).

Зауважимо, що зростання заборгованості в розрізі систем інженерного забезпечення відповідає загальному показнику, і найменших

значень воно досягало у 2006 та 2015 рр. Водночас рівень оплат за спожиті житлово-комунальні послуги знаходиться на досить високому рівні. Найбільшого значення цей показник набуває на початку досліджуваного періоду і становить 111,2%, а в 2017 р. – 94,7%. Найнижчий рівень оплат зафіксований у 2007 р. – 77,8%.

Протягом 2005–2017 рр. найнижчий показник рівня оплати послуг житлово-комунального господарства зафіксований для ланки вивезення побутових відходів і становить у середньому за досліджуваний період 89,1%, водночас в останні два роки він був на рівні з

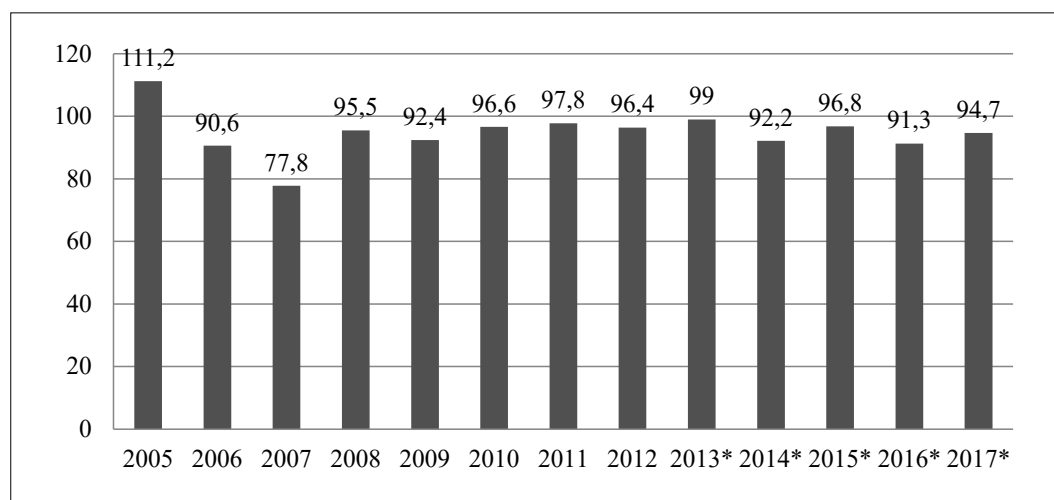


Рис. 4. Рівень оплати за послуги житлово-комунального господарства за 2005–2017 рр., %

Таблиця 1

Заборгованість за послуги житлово-комунального господарства за 2005–2017 рр., млн грн

Рік	Загальна сума заборгованості за житлово-комунальні послуги	у тому числі:			
		централізоване опалення та гаряче водопостачання	водопостачання та водовідведення	утримання будинків, споруд та прибудинкової території	вивезення побутових відходів
		млн грн	млн грн	млн грн	млн грн
2005	6 079,10	3 447,1	1 226,2	1 388,6	17,2
2006	5 164,20	2 860,0	1 055,0	1 225,3	23,9
2007	6 718,30	4 028,1	1 231,5	1 408,3	50,4
2008	7 313,60	4 069,5	1 653,8	1 497,7	92,6
2009	8 875,50	5 164,9	1 690,6	1 892,0	128,0
2010	9 201,20	5 487,4	1 690,5	1 876,3	147,0
2011	9 618,10	5 725,9	1 709,9	2 004,3	178,0
2012	9 801,30	5 734,7	1 771,7	2 045,1	249,8
2013*	9 963,60	5 734,0	1 800,8	2 126,4	302,4
2014*	12 202,10	7 197,7	2 128,4	2 492,1	383,9
2015*	10 977,80	6 692,2	1 692,3	2 241,8	351,5
2016*	13 735,10	9 390,0	1 526,2	2 432,0	386,9
2017*	16 394,90	11 148,2	1 808,2	3 029,1	409,4

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

іншими: у 2016 р. – 95,1%, у 2017 р. – 94,1%. Аналізуючи середні показники рівня оплати для вибраних ланок, найбільший притаманний для водопостачання та водовідведення – 96,9%, а також утримання будинків, споруд і прибудинкових територій – 96,2%.

Відповідно до табл. 2, рівень оплати за послуги житлово-комунального господарства становив у 2017 р.: централізоване опалення та гаряче водопостачання – 94,4%, водопостачання та водовідведення – 96,5%, утримання будинків, споруд та прибудинкових територій – 93,9%, вивезення побутових відходів – 94,1%.

У зв'язку з тим, що відбулося зростання вартості послуг підприємств житлово-комунального господарства, було ухвалено відшкодування заборгованості в різницях тарифів. Проведемо аналіз у розрізі чотирьох областей

щодо суми відшкодувань на основі двох показників: передбачено постановою та профінансовано (рис. 5).

Найбільші обсяги відшкодувань зафіксовані у 2014 р.: Чернігівська область – 276 710,30 тис грн, Сумська область – 239 309,10 тис грн, Полтавська область – 464 290,60 тис грн, Житомирська область – 227 262,20 тис грн. За 2014–2017 рр. розмір відшкодувань скоротився, а найбільше передбачено фінансування для Полтавської області – 168 257,00 тис грн.

Фактично відшкодування відбулося в меншому розмірі, ніж передбачено було постановами КМУ. Найвищі показники зафіксовано у 2014 р., а саме: Чернігівська область – 276 366,91 тис грн, Сумська область – 222 421,02 тис грн, Полтавська область – 387 494,51 тис грн, Житомирська область – 215 007,79 тис грн.

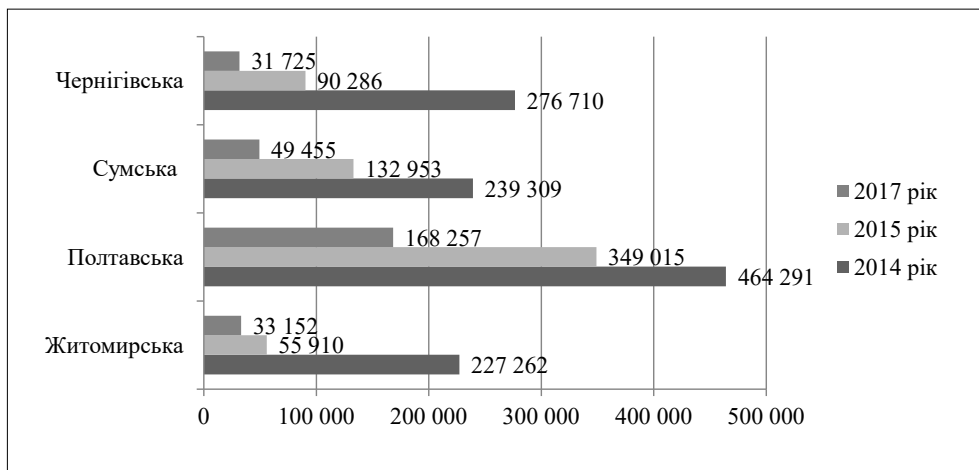


Рис. 5. Обсяги відшкодування заборгованості з різниці в тарифах за 2014–2017 рр., згідно з постановами КМУ, в розрізі областей, тис грн

Таблиця 2

Рівень оплати за послуги житлово-комунального господарства за 2005–2017 рр., %

Рік	Рівень оплати	централізоване опалення та гаряче водопостачання	водопостачання та водовідведення	утримання будинків, споруд та прибудинкової території	вивезення побутових відходів
2005	111,2	115,5	109,5	105,9	83,5
2006	90,6	86,1	94,2	94,3	83,0
2007	77,8	68,1	86,4	89,1	86,7
2008	95,5	94,2	95,7	95,9	84,1
2009	92,4	89,8	92,7	91,9	87,4
2010	96,6	95,9	98,2	97,5	94,4
2011	97,8	96,3	97,9	96,8	93,9
2012	96,4	96,1	96,8	97,1	90,3
2013	99	97,2	98,2	98,4	95,0
2014	92,2	86,7	92,8	94,6	90,4
2015	96,8	94,7	100,7	98,3	91,5
2016	91,3	86,0	99,9	96,7	95,1
2017	94,7	94,4	96,5	93,9	94,1

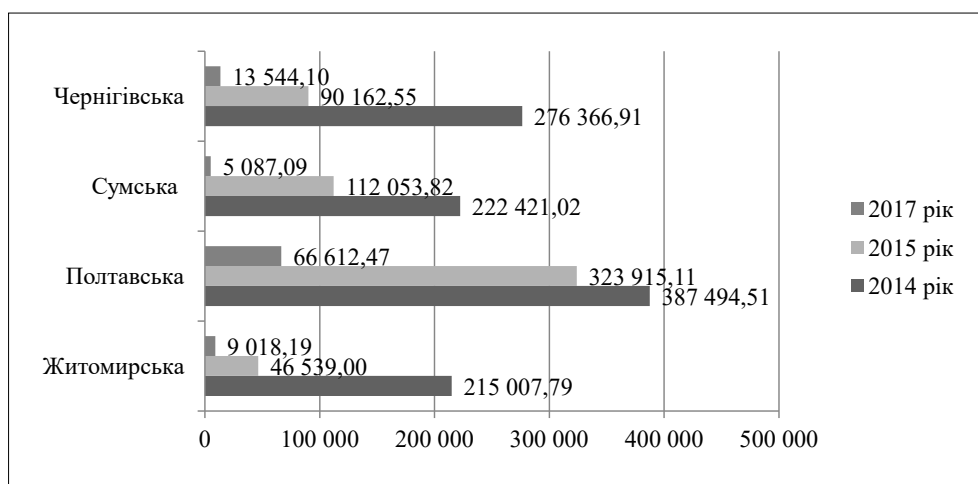


Рис. 6. Обсяги профінансованих відшкодувань заборгованості з різниці в тарифах за 2014–2017 рр. у розрізі областей, тис грн

Частка відшкодувань у 2014–2015 рр. становила понад 83%. У 2014 р. найбільший показник був зафіксований для Чернігівської області – 100%, а найменший – для Полтавської області – 83%. Водночас частка відшкодувань у 2017 р. зменшилася: Чернігівська область – 43%, Полтавська область – 40%, Житомирська область – 20%, Сумська область – 10%.

Висновки з даного дослідження. Отже, можна дійти висновку, що всі види діяльності підприємств житлово-комунального господарства знаходяться в незадовільному стані та потребують проведення реформ для задоволення як інтересів підприємств, так і населення. Своєю чергою,

це створить конкурентне середовище, стимулюватиме встановлення економічно обґрунтованих цін, зменшить навантаження на державу.

Загалом проблемою підприємств житлово-комунального господарства є відсутність інформації про зношеність основних засобів, аналізу основних фондів і фактичної суми, яка була б необхідна на модернізацію всіх основних засобів підприємства. Житлово-комунальні господарства за рахунок відсутності інформації і плану вирішення нагальних проблем забезпечують собі самі відтік інвестицій та державне фінансування на рівні 4% від тієї суми, що необхідна.

Список використаних джерел:

1. Вавричук О.С. Фінанси житлово-комунального господарства як складова місцевих фінансів. URL : <http://intkonf.org/vavrichuk-o-s-finansi-zhitlovo-komunalnogo-gospodarstva-yak-skladova-mistsevih-finansiv/>. (дата звернення: 14.09.2019).
2. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 677 с.
3. Коцюрба О.Ю. Методичні положення управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємств житлово-комунального господарства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 8. С. 1007–1012.
4. Мамонова К.А., Конопліна О.О. Стан та особливості функціонування житлово-комунального комплексу України. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013. № 2(22). С. 29–39.
5. Московчук А. Організація аналізу операційної діяльності підприємств ЖКГ. URL : http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/sekcija_3_2013_04_18_19/organizacija_analizu_operacijnoj_dijalnosti_pidpriemstv_zhkg/23-1-0-503 (дата звернення: 14.09.2019).
6. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2019).
7. Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 № 976. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2003-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2019).

References:

1. Vavrychuk O. S. Finansy zhytlovo-komunal'noho hospodarstva yak skladova mistsevykh finansiv [Finances of housing and communal services as a component of local finances]. Retrieved from: <http://intkonf.org/vavrichuk-o-s-finansi-zhytlovo-komunalnogo-gospodarstva-yak-skladova-mistsevih-finansiv/>. [in Ukrainian] (accessed 14 September 2019).
2. Kyrylenko O. P. *Mistsevi finansy* [Local finance] : navchal'nyy posibnyk. K. : Znannya, 2006. 677 p. [in Ukrainian]
3. Kotsyurba O. YU. Metodychni polozhennya upravlinnya finansovym zabezpechennyam diyal'nosti pidpryyemstv zhytlovo-komunal'noho hospodarstva [Methodical provisions of management of financial support of activity of the enterprises of housing and communal services]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*. 2015. № 8. P. 1007-1012. [in Ukrainian]
4. Mamonova K. A. Konoplina O. O. Stan ta osoblyvosti funktsionuvannya zhytlovo-komunal'noho kompleksu Ukrayiny [State and features of functioning of the housing and communal complex of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy mashynobudivnoyi haluzi: problemy teorii ta praktyky*. 2013. № 2 (22). P. 29-39. [in Ukrainian]
5. Moskovchuk A. Orhanizatsiya analizu operatsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstv ZHKH [Organization of analysis of operational activities of utilities]. URL: http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/sekcija_3_2013_04_18_19/organizacija_analizu_operacijnoji_dijalnosti_pidpriemstv_zhkg/23-1-0-503. [in Ukrainian] (accessed 14 September 2019).
6. Pro sproshchennya poryadku nadannya naselennyu subsydiy dlya vidshkoduвання vytrat na oplatu zhytlovo-komunal'nykh posluh, prydbannya skraplenoho hazu, tverdoho ta ridkoho pichnoho pobutovoho palyva : Postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny vid 21 zhovtnya 1995 r. № 848 [On simplifying the procedure for providing subsidies to the public for reimbursement of the costs of housing and communal services, purchase of liquefied gas, solid and liquid stove fuel: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 21, 1995 No. 848]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>. (accessed 14 September 2019).
7. Pro zatverdzhennya Poryadku pohashennya restrukturyzovanoyi zaborhovanosti ta vnesennya potochnykh platezhiv za zhytlovo-komunal'ni posluhy: Postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny vid 27.06.2003 roku № 976 [On Approval of the Procedure for Repayment of Restructured Debt and Making Current Payments for Housing and Communal Services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 976 of June 27, 2003]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2003-%D0%BF>. (accessed 14 September 2019).